

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ ประการแรกเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์ในการประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปสู่การปฏิบัติ ประการที่สองเพื่อติดตามและประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา ประการที่สามเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติ และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาความพึงพอใจการดำเนินงานตามแผนนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของสถานศึกษา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การประเมินเชิงปริมาณ (Quantitative Evaluation) นั้น ผู้วิจัยใช้แบบประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาโดยสอบถามกระบวนการดำเนินงานของสถานศึกษาจากผู้บริหาร อาจารย์ และใช้แบบวัดความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อวัดความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติในสถานศึกษา สำหรับการประเมินเชิงคุณภาพ (Qualitative Evaluation) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์กึ่งทางการ (semi-formal interview) และการวิเคราะห์เอกสาร

ส่วนที่ 1 การประเมินเชิงคุณภาพ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการประเมินเชิงคุณภาพ (qualitative evaluation) โดยการศึกษาเป็นกรณีศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ และผู้ปกครอง เพื่อติดตามและประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา ซึ่งในการศึกษาเชิงคุณภาพ จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ และผู้ปกครองเป็นการสัมภาษณ์การดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปีของสถานศึกษา ปัญหาอุปสรรคพร้อมแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นข้อเสนอแนะในการนำนโยบายไปปฏิบัติ และความพึงพอใจ และส่วนที่สองเป็นการศึกษาเอกสาร กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารและอาจารย์ในสถานศึกษาที่รับเอาแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้รับคำสั่งแต่งตั้งให้ดำเนินงานตามแนวทางของนโยบายเรียนฟรี 15 ปีในสถานศึกษา และกลุ่มที่สองคือ ผู้ปกครองนักเรียน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นผู้ปกครองของนักเรียนที่เรียนอยู่ในสถานศึกษาซึ่งได้รับผลกระทบจากนโยบายเรียนฟรี 15 ปี การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์

เนื้อหา (content analysis) พร้อมกับการวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) แล้วทำการสรุปตามประเด็นสำคัญ

ส่วนที่ 2 การประเมินเชิงปริมาณ

การประเมินเชิงปริมาณนี้ เป็นการศึกษาโดยภาพรวมของกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณที่เกี่ยวกับการติดตามและประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติ มีจำนวน 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 แบบประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา ฉบับที่ 2 แบบวัดความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ผู้ให้ข้อมูลคือผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ที่เป็นผู้ดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ และผู้ปกครองนักเรียนซึ่งได้รับผลจากการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพของสถานศึกษา ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ระดับการจัดการศึกษา และจังหวัด โดยการใช้ Three – Way ANOVA ศึกษาความพึงพอใจของผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ปกครองนักเรียนต่อการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปีของสถานศึกษา โดย วิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับอุปสรรค ปัญหาและข้อเสนอแนะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ในการประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) การจัดองค์กร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 2 รายการ มีตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ 2) การวางแผนงาน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 6 รายการ มีตัวบ่งชี้ 9 ตัวบ่งชี้ 3) การประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 6 รายการ มีตัวบ่งชี้ 9 ตัวบ่งชี้ 4) การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 5 รายการ มีตัวบ่งชี้ 6 ตัวบ่งชี้ 5) การจัดซื้อหนังสือเรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 7 รายการ มีตัวบ่งชี้ 18 ตัวบ่งชี้ 6) การดำเนินการเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 6 รายการ มีตัวบ่งชี้ 12 ตัวบ่งชี้ 7) การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบ

ย่อย 3 รายการ มีตัวบ่งชี้ 7 ตัวบ่งชี้ 8) การติดตามและตรวจสอบ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 รายการ มีตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้

2. โดยภาพรวมของกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษา มีผลการประเมินในระดับ ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 องค์ประกอบของกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับ ดีมาก คือ การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 รองลงมาคือการดำเนินการเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 และการจัดองค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.59 องค์ประกอบของกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับ ดี มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ การจัดซื้อหนังสือเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.21

ผลการเปรียบเทียบกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษา จำแนกตามระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษา และจังหวัด พบว่า

ก่อนเริ่มการดำเนินงานในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษา และจังหวัดส่งผลต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่า ระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษา และจังหวัด เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งไม่ส่งผลต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา

ระหว่างการดำเนินงานในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษา และจังหวัดไม่ส่งผลต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่พบว่าปัจจัยหลักอย่างขนาดสถานศึกษาส่งผลต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษจะมีกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาได้ดีกว่าสถานศึกษาขนาดกลางและสถานศึกษาขนาดเล็ก

ภาพรวมการดำเนินงานในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษา และจังหวัดมีผลต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่าระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษา และจังหวัด เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งไม่มีผลต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา

ภาพรวมความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของสถานศึกษาอยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.99 โดยผู้บริหารและอาจารย์มีความพึง

พอใจต่อการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.33 และ 6.05 ตามลำดับ มีความพึงพอใจมากที่สุดในองค์ประกอบที่ 8 การติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษา มีความพึงพอใจน้อยที่สุดในองค์ประกอบที่ 4 การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของสถานศึกษาอยู่ในระดับ น้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.48 โดยผู้ปกครองมีความพึงพอใจมากที่สุดต่อภาพรวมของนโยบายเรียนฟรี และมีความพึงพอใจน้อยที่สุดในองค์ประกอบที่ 4 การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์

3. จากการศึกษากระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับสถานศึกษา พบว่า เมื่อสถานศึกษารับนโยบายไปปฏิบัติ มีปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากผู้ปฏิบัติในสถานศึกษาไม่ได้รับการชี้แจงรายละเอียดในการดำเนินงานตามแนวนโยบายอย่างชัดเจน งบประมาณที่ได้รับจัดสรรล่าช้า และไม่ตรงกับจำนวนนักเรียน ในขั้นตอนของการดำเนินการจัดซื้อจัดหา พบว่า ในการดำเนินงานตามแนวนโยบายมีขั้นตอนในการปฏิบัติเป็นจำนวนมาก ผู้ประกอบการไม่สามารถดำเนินการจัดหาหนังสือเรียนให้กับสถานศึกษาได้เนื่องจากสำนักพิมพ์ผลิตไม่ทัน

ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ ควรสร้างความตระหนักกับผู้ปกครองและนักเรียนให้เห็นคุณค่าและสำคัญของนโยบายเรียนฟรี 15 ปี และควรเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษา ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) การจัดองค์กร 2) การวางแผนงาน 3) การประชาสัมพันธ์ 4) การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ 5) การจัดซื้อหนังสือเรียน 6) การดำเนินการเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน 7) การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 8) การติดตามและตรวจสอบ มี 65 ตัวอย่างที่

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 8 พบว่า องค์ประกอบที่ 7 การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการบ่งชี้ถึงกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ การจัดซื้อหนังสือเรียน การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ การวางแผน การจัดองค์กร การติดตามและตรวจสอบ และการดำเนินงานเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา พบว่า องค์ประกอบกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาในแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กันทางบวกค่อนข้างสูง โดยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.54 ถึง 0.98 แสดงว่า กระบวนการนำ

นโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาในแต่ละด้านนั้นเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์
เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

จากการวิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้างของตัวบ่งชี้กระบวนการน่านโยบายเรียนฟรี
15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาที่ได้จาก 8 องค์ประกอบ วัดจาก 65 ตัวบ่งชี้ คือ 1) การจัดองค์กร 2)
การวางแผนงาน 3) การประชาสัมพันธ์ 4) การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ 5) การจัดซื้อหนังสือเรียน
6) การดำเนินการเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน 7) การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพ
ผู้เรียน 8) การติดตามและตรวจสอบ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ทฤษฎีเกี่ยวกับการน่านโยบายไปปฏิบัติ
นโยบาย และแบบรายการติดตามการดำเนินงานของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียน
ตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี แล้วนำมาสร้างเป็นตัวบ่งชี้และองค์ประกอบที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ เมื่อ
มีการตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สรุปได้ว่าตัวบ่งชี้การประเมินกระบวนการ
น่านโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาที่พัฒนาที่มีความตรงเชิงโครงสร้าง การสร้างตัว
บ่งชี้โดยใช้วิธีการทางสถิติทำการวิเคราะห์ จะทำให้ได้ตัวบ่งชี้ที่ผ่านการวิเคราะห์และยืนยันได้ว่า
ตัวบ่งชี้ต่างๆ เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ และเป็นตัวแทนที่จะใช้วัดหรือประเมินในเรื่องต่างๆ ซึ่งจะทำให้ได้
สารสนเทศที่ตรงกับสภาพเป็นจริง และมีประโยชน์ในการนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการ
ดำเนินงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขงานต่อไป

2. การติดตามและประเมินกระบวนการน่านโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา
ทั้งหมด 8 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดองค์กร การวางแผน การประชาสัมพันธ์ การสำรวจนักเรียน
สละสิทธิ์ การจัดซื้อหนังสือเรียน การดำเนินงานเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน การ
จัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การติดตามและตรวจสอบ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
และเชิงปริมาณ มีประเด็นอภิปรายได้ดังนี้

2.1 ภาพรวมในการน่านโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษามีผลการ
ประเมินระดับ ดี องค์ประกอบของกระบวนการน่านโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษา
ที่มีผลการประเมินในระดับ ดีมาก คือ การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
3.78 รองลงมาคือการดำเนินงานเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
3.69 และการจัดองค์กรของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ย 3.59 องค์ประกอบที่สถานศึกษามีผลการ
ประเมินระดับ ดี และมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด 3 องค์ประกอบ คือ การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ การ
ประชาสัมพันธ์ และการจัดซื้อหนังสือเรียน มีค่าเฉลี่ย 3.34, 3.30 และ 3.21 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 7 การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีผลการประเมินระดับ
ดีมาก และมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อาจเนื่องจากเดิมสถานศึกษามีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อ

พัฒนาศักยภาพนักเรียนตามแผนงานของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ เมื่อสถานศึกษารับนโยบายที่มีการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จึงดำเนินการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของนโยบาย และใช้เงินที่ได้รับจัดสรรจากนโยบายมาดำเนินการ ซึ่งการที่สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ตามที่แนวนโยบายกำหนดทำให้องค์ประกอบนี้มีผลการประเมินระดับ ดีมาก องค์กรประกอบด้านการดำเนินงานเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน มีผลการประเมินในระดับ ดีมาก ทั้งนี้อาจเพราะสถานศึกษาสามารถดำเนินการจ่ายเงินค่าเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียนให้กับนักเรียนและผู้ปกครองได้ มีหลักฐานแสดงการจ่ายเงิน มีรูปแบบวิธีการติดตามใบเสร็จรับเงินจากผู้ปกครองและนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และนักเรียนทุกคนมีเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียนครบทุกคน สำหรับองค์ประกอบด้านการจัดองค์กร พบว่า มีผลการประเมินอยู่ในระดับ ดีมาก ทั้งนี้อาจเพราะองค์การระบบราชการ มีการแบ่งงานกันทำเฉพาะอย่าง มีโครงสร้างที่แน่นอนทำให้สถานศึกษามีความพร้อมในการรับนโยบายไปปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

องค์กรประกอบที่สถานศึกษามีผลการประเมินระดับ ดี และมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด 3 องค์กรประกอบ คือ องค์กรประกอบการประชุมสัมพันธ การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ และการจัดซื้อหนังสือเรียน มีคุณภาพในระดับดี แต่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับองค์ประกอบอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐบาลประกาศนโยบายเรียนฟรี 15 ปีในช่วงสิ้นปี 2551 และเริ่มมีการดำเนินนโยบายเรียนฟรีในช่วงเดือนมกราคม 2552 ระยะเวลาในการประกาศนโยบายและการดำเนินงานห่างกันไม่มาก จึงทำให้การประชุมสัมพันธไม่สามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ปกครองได้ ในส่วนของการสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ปฏิทินในการดำเนินงานของแนวนโยบายกำหนดให้สถานศึกษาต้องแจ้งข้อมูลนักเรียนสำรวจสิทธิ์ในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นสัปดาห์สุดท้ายและกำลังมีการสอบปลายภาค นักเรียนไม่ได้มาโรงเรียนทุกระดับชั้น ทำให้สถานศึกษามีอุปสรรคในการสำรวจข้อมูลนักเรียนสละสิทธิ์ สำหรับองค์ประกอบด้านการจัดซื้อหนังสือเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด อาจเป็นเพราะขั้นตอนในการดำเนินงานในส่วนนี้มีหลายขั้นตอน และผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานหลายฝ่าย การปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในนโยบายขององค์ประกอบส่วนนี้จึงมีผลการประเมินน้อยกว่ากลุ่มอื่น

2.2 การเปรียบเทียบการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษาจำแนกตามระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษา และจังหวัด พบว่า

ก่อนเริ่มการดำเนินงานในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษา และจังหวัด มีผลต่อกระบวนการนำนโยบาย

เรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา ซึ่งองค์ประกอบก่อนเริ่มดำเนินงานในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติคือ การจัดองค์กร และการวางแผน หมายความว่า อิทธิพลของปัจจัยทั้งสามมีผลต่อองค์ประกอบทั้งสอง การที่ปัจจัยทั้งสามมีผลต่อการจัดองค์กร และการวางแผนอาจเนื่องมาจากกระบวนการบริหารการศึกษาของผู้บริหาร การบริหารการศึกษาในสถานศึกษาที่มีระดับการจัดการศึกษา ขนาดสถานศึกษาและจังหวัดต่างกันย่อมมีผลต่อการจัดองค์กร และการวางแผน และมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ จึงทำให้รูปแบบของการบริหารสถานศึกษาแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐจริย์ กาญจนวจิต (2544) ได้ศึกษาเรื่องความไม่เสมอภาคของการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฐานข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้แก่โรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 7 สังกัด ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความไม่เสมอภาคของการดำเนินงานและผลการดำเนินงานระหว่างโรงเรียนภายในแต่ละสังกัด พบว่า การบริหารจัดการของผู้บริหารมีความไม่เสมอภาคมากที่สุดในโรงเรียนที่สังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนและกรมสามัญศึกษา โดยสถานศึกษาในสังกัดกรมสามัญ มีการแบ่งขนาดโรงเรียนออกเป็น 4 ขนาด คือ เล็ก กลาง ใหญ่ และใหญ่พิเศษ ซึ่งผู้บริหารในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษนี้ มีวุฒิการศึกษาที่สูง มีประสบการณ์ในการบริหารมาก จึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างกับผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งอาจมีวุฒิการศึกษาระดับที่ต่ำกว่า หรือมีประสบการณ์ทำงานที่น้อยกว่าก็เป็นได้ มีผลให้ปัจจัยทั้งสามคือ ระดับการจัดการศึกษา ขนาดของสถานศึกษา และจังหวัดมีผลต่อการจัดองค์กร และการวางแผน

ระหว่างการทำงานในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดสถานศึกษา ระดับการจัดการศึกษา และจังหวัด ไม่ส่งต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติ อาจเนื่องจากสถานศึกษาทุกแห่งมีแนวทางในการดำเนินการภายใต้แนวนโยบายเรียนฟรีและต้องปฏิบัติตามระเบียบราชการเหมือนกัน ปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยทั้งสามจึงไม่มีผล เมื่อพิจารณาอิทธิพลหลักของปัจจัยพบว่า ระดับการจัดการศึกษาและจังหวัดไม่มีผลต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติ แต่ขนาดสถานศึกษามีผลต่อกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติ โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษจะมีผลการประเมินดีกว่าสถานศึกษาขนาดกลางและสถานศึกษาขนาดเล็กทั้งนี้อาจเพราะบุคลากรในสถานศึกษาขนาดเล็กไม่เพียงพอ สถานศึกษาจึงมีการบริหารงานแบบประยุกต์เพื่อลดขั้นตอนในการดำเนินงาน เมื่อมีการประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาจึงอาจทำให้สถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลางมีคะแนนในการประเมินน้อยกว่าสถานศึกษาขนาดใหญ่

3. ในภาพรวมผู้บริหาร มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามแผนนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของสถานศึกษาอยู่ในระดับ ปานกลาง อาจารย์มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามแผนนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของสถานศึกษาอยู่ในระดับ ปานกลาง และผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับน้อย และการวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามแผนนโยบายเรียนฟรี 15 ปีของสถานศึกษาโดยจำแนกตามสถานะของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้บริหาร, อาจารย์และผู้ปกครองมีความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้บริหารและอาจารย์มีความพึงพอใจมากกว่าผู้ปกครอง ซึ่งการที่ผู้บริหารและอาจารย์มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากนโยบายนี้เป็นนโยบายใหม่ ยังขาดความชัดเจน ขาดการชี้แจงรายละเอียดในการดำเนินงานเกี่ยวกับนโยบายต่อผู้ปฏิบัติ และผู้ปฏิบัติยังใหม่ต่อแนวทางการดำเนินงานที่ได้รับจากนโยบาย นอกจากนี้ต้องปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติของข้าราชการยังต้องปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติอื่นๆ อีกมากมาย จึงอาจทำให้เกิดการสับสนประกอบกับต้องปฏิบัติงานอย่างเร่งด่วนตามนโยบายจึงส่งผลให้มีความกังวลในการดำเนินงานทำให้ผู้ปฏิบัติเกรงว่าจะทำผิดจากระเบียบข้อกำหนดของนโยบาย สร้างความรู้สึกไม่สบายใจและไม่ปลอดภัยในการดำเนินงานที่มีข้อกำหนดจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพวงมาลัย พริบไหว (2539) ที่ได้ศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 4 ด้าน คือ เงินเดือนและผลประโยชน์เกื้อกูล นโยบายและการบริหารความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และด้านความปลอดภัยในการทำงาน

องค์ประกอบที่ผู้บริหาร และอาจารย์มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของสถานศึกษามากที่สุด 3 อันดับแรกคือ การติดตามและตรวจสอบ การประชาสัมพันธ์ และการจัดซื้อหนังสือเรียน องค์ประกอบที่มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาน้อยที่สุด 2 อันดับ คือ การดำเนินงานเรื่องเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน และการสำรวจนักเรียน สละสิทธิ์ อาจมีสาเหตุมาจากการดำเนินการจ่ายเงินและติดตามใบเสร็จจากผู้ปกครองนักเรียน ทำให้อาจารย์และผู้บริหารสถานศึกษามีความระมัดระวังในการจ่ายเงินและมีความตื่นตระหนกจากการที่ต้องติดตามใบเสร็จให้ครบ 100% จากผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระงานของครูให้มากขึ้น สำหรับการที่ผู้บริหารและอาจารย์มีความพึงพอใจการสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์น้อยนั้น อาจเพราะสถานศึกษามองว่าผู้ปกครองและนักเรียนสมควรได้รับสิทธิอันเป็นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ จึงไม่เห็นควรให้มีการสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์แต่ควรที่จะมีการรณรงค์ให้ผู้ปกครองที่มีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ นักเรียนมีเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียนมากเพียงพอ

แล้ว ให้มีจิตสาธารณะบริจาคช่วยเหลือนักเรียนที่ด้อยโอกาส อีกทั้งการสละสิทธิ์ของนักเรียนและผู้ปกครองสร้างภาระในการเก็บรักษาเงินให้สถานศึกษาและสร้างความยุ่งยากในการจ่ายเงินให้กับนักเรียนเพื่อป้องกันการจ่ายเงินผิดพลาด

สำหรับผู้ปกครองการที่มีระดับความพึงพอใจน้อยนั้นอาจมีสาเหตุมาจากผู้ปกครองมีความคาดหวังต่อนโยบายเรียนฟรีมาก เพราะผู้ปกครองเชื่อว่าตนเองจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร แต่เมื่อเปิดภาคเรียนสถานศึกษายังมีการระดมทรัพยากรจากผู้ปกครองในส่วนต่างที่รัฐไม่ได้จัดสรรมาจึงทำให้ความพึงพอใจของผู้ปกครองน้อยลง หรืออาจมีสาเหตุมาจากเครื่องมือวัดความพึงพอใจที่เป็นแบบมาตราประมาณค่า 7 ระดับ วัดความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ ซึ่งมีสเกลอย่างละ 3 ระดับคือมาก ปานกลาง และน้อย ทำให้สเกลในการเลือกตอบของผู้ปกครองมีน้อยเกินไป ประกอบกับเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลความหมายมีช่วงกว้างเกินไปเมื่อนำไปวัดความพึงพอใจและแปลผลทำให้ผู้ปกครองมีความพึงพอใจน้อย

องค์ประกอบที่ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของสถานศึกษามากที่สุด 3 อันดับแรกคือ ภาพรวมของนโยบาย การติดตามและตรวจสอบ และการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน องค์ประกอบที่มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาน้อยที่สุด 3 อันดับ คือ การสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์ การจัดซื้อหนังสือเรียนและการประชาสัมพันธ์

การที่ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจน้อยในองค์ประกอบเกี่ยวกับการสำรวจนักเรียนสละสิทธิ์นั้น อาจเนื่องมาจากผู้ปกครองที่ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าในเมื่อรัฐให้สิทธิกับผู้ปกครองแล้วไม่ควรที่จะมีแรงจูงใจให้สละสิทธิ์ และไม่แน่ใจจะมีการนำเงินที่สละสิทธิ์ไปให้โรงเรียนที่ด้อยโอกาสจริง ในส่วนของการจัดซื้อหนังสือเรียน อาจเนื่องจากการจัดระบบยืมคืนหนังสือเรียนตามนโยบายทำให้ผู้ปกครองนักเรียนบางคนต้องซื้อหนังสือเรียนใหม่ให้กับนักเรียน เนื่องจากการใช้หนังสือของสถานศึกษาต้องดูแลรักษาหนังสือให้อยู่ในสภาพดีเพื่อคืนให้สถานศึกษา ทำให้ไม่สะดวกเวลาเรียนเพราะต้องระมัดระวังไม่ให้ชำรุด หากซื้อหนังสือมาใช้เองจะสะดวกสามารถฉบับที่กลิ้งในหนังสือเรียนได้และเก็บหนังสือเรียนไว้ทบทวนความรู้ในกรณีที่นักเรียนจบช่วงชั้นและต้องสมัครเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นไป ตัดปัญหาต่างๆ ได้ เช่น เวลาหนังสือเรียนหาย หรือหนังสือเรียนชำรุด เป็นต้น จึงทำให้ความพึงพอใจในองค์ประกอบนี้น้อย แต่อย่างไรก็ตามพบว่าผู้ปกครองบางส่วนเห็นด้วยกับการจัดระบบยืมคืนหนังสือเรียนเนื่องจากเมื่อนักเรียนเรียนจบแล้วหนังสือเหล่านั้นก็ไม่ได้นำไปใช้ต่อซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งการที่นักเรียนต้องคืนหนังสือเรียนแก่สถานศึกษายังเป็นการฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้น สำหรับองค์ประกอบการประชาสัมพันธ์อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากการประชาสัมพันธ์ที่ไม่สามารถทำให้

ผู้ปกครองมีความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและรายละเอียดในการดำเนินงานของสถานศึกษาได้ชัดเจนและถูกต้อง เมื่อผู้ปกครองต้องไปดำเนินการจัดซื้อในเรื่องของเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียนแล้วมีปัญหาในเรื่องของใบเสร็จจึงอาจเกิดความรู้สึกว่ามีสาเหตุมาจากการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ชัดเจน

4. จากการศึกษากระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับสถานศึกษา พบว่า ภาพรวมของการนำนโยบายไปปฏิบัติ มีผลการประเมินในระดับ ดี ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างมีการดำเนินงานของสถานศึกษาเกิดจากสาเหตุหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง หลังมีการประกาศนโยบาย สถานศึกษารับนโยบายไปปฏิบัติและเริ่มดำเนินงานตามนโยบายทันที ส่งผลให้มีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างการนำนโยบายไปปฏิบัติ เนื่องจากผู้ปฏิบัติในสถานศึกษาไม่ได้รับการชี้แจงรายละเอียดในการดำเนินงานตามแนวนโยบายอย่างชัดเจน เมื่อทำการศึกษาแนวทางการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปีของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเกิดความไม่เข้าใจเพราะเนื้อหาของนโยบายไม่มีความชัดเจน นอกจากนี้ Nakamura และ Smallwood (1980) ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า เงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องประกอบด้วยความชัดเจนในเป้าหมายของนโยบาย วิธีการที่กำหนดเพื่อปฏิบัติตามนโยบาย ผู้กำกับนโยบายที่นำไปปฏิบัติ ประชากรกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ โครงสร้างและระเบียบของหน่วยงานหรือองค์การ ซึ่งการที่เนื้อหาของนโยบายไม่ชัดเจน และขาดการอธิบายรายละเอียดในการดำเนินงานทำให้ผู้ปฏิบัติต้องดำเนินการตีความนโยบายเองซึ่งอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและปฏิบัติงานไม่ถูกต้องตามแนวทางที่นโยบายกำหนดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมพร เพ็ญจันทร์ (2539) ที่มีต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ต้องผ่านขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ที่สำคัญหลายขั้นตอน หนึ่งในขั้นตอนที่ทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดผลสำเร็จคือ การตีความหมายนโยบายและการวางแผนในรายละเอียดในบางครั้งจะพบว่า ระเบียบหรือคำสั่งที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจกำหนดออกมา มักอยู่ในรูปที่มีรายละเอียดไม่มาก หน่วยงานหรือส่วนราชการที่นำเอานโยบายไปปฏิบัติจำเป็นต้องแปลงนโยบายนั้นมาเป็นแผนงาน โครงการ กฎ ระเบียบ และคำสั่ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างมีความชัดเจนว่าตนเองต้องดำเนินกิจกรรมอย่างไร

ประการที่สอง งบประมาณที่ได้รับจัดสรรล่าช้าและไม่ตรงกับจำนวนนักเรียน ซึ่งในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 นั้นสถานศึกษาได้รับจัดสรรงบประมาณให้เบื้องต้นร้อยละ 80 ของนักเรียนเนื่องจากยังไม่ทราบจำนวนนักเรียนที่แน่นอนทำให้สถานศึกษาบางแห่งมีปัญหาในการสั่งซื้อหนังสือเรียน การจ่ายเงินค่าเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์นักเรียนเพราะงบประมาณที่

ได้รับจัดสรรไม่ตรงและไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนที่สถานศึกษา สำหรับในภาคเรียนที่ 2 นั้นงบประมาณค่าอุปกรณ์การเรียนและค่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ได้รับจัดสรรโอนมาล่าช้า (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์) ทำให้สถานศึกษาไม่สามารถนำงบประมาณที่ได้รับจัดสรรค่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ สำหรับการโอนมาล่าช้าของค่าอุปกรณ์การเรียนนั้นทำให้นักเรียนต้องซื้ออุปกรณ์การเรียนล่าช้าไปด้วยเช่นกัน และทำให้ไม่ได้ใช้อุปกรณ์การเรียนให้คุ้มค่า

ประการที่สาม ผู้ประกอบการไม่สามารถดำเนินการจัดหาหนังสือเรียนให้กับสถานศึกษาได้ อาจเนื่องจากหนังสือมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของสถานศึกษาหรือสำนักพิมพ์ไม่สามารถผลิตหนังสือเรียนหลัก กสูตรใหม่ได้ทัน ประกอบกับการสั่งซื้อและจัดส่งหนังสือเรียนของสถานศึกษาแต่ละแห่งก็อยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถดำเนินการได้ทันจึงเกิดความล่าช้าต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา จากที่กล่าวมาจะพบว่าการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปีมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายซึ่งการติดต่อประสานงานกับบุคคลหลายฝ่ายอาจส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานขึ้นได้ซึ่งสอดคล้องกับวรรณคดี (2540) ได้เสนอผลงานเรื่อง การนำนโยบายไปปฏิบัติว่า ผู้รับบริการหรือผู้ได้รับผลประโยชน์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับข้าราชการในระดับล่างโดยตรงบทบาทของผู้รับบริการหรือผู้ได้รับผลประโยชน์ หากมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม จะมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อ การนำนโยบายไปปฏิบัติมาก

สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักกับผู้ปกครองและนักเรียนให้เห็นคุณค่าและสำคัญของนโยบายเรียนฟรี 15 ปี นั้น อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากการที่รัฐบาลมีนโยบายเรียนฟรีให้กับนักเรียนถูกมองว่าเป็นนโยบายหาเสียงซึ่งอันที่จริงแล้วการได้รับสิทธิเรียนฟรี 15 ปี เป็นไปตามสิทธิพื้นฐานของรัฐธรรมนูญที่คนไทยทุกคนควรได้รับ ถือเป็นสวัสดิการสังคมอย่างหนึ่งที่คนไทยควรเห็นคุณค่าและรักษาทรัพยากรที่นำมาดำเนินการ สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น ผู้บริหารและอาจารย์มองว่านโยบายเรียนฟรี 15 ปี เป็นการเพิ่มโอกาสให้กับนักเรียนที่ด้อยโอกาสและเป็นการสร้างความพร้อมให้กับนักเรียนในการเรียนแต่ยังไม่สามารถสร้างคุณภาพให้กับการศึกษาได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติ การวิจัยครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้วิธีการประเมินแบบผสมผสาน

(Mixed-Method Evaluation) ซึ่งข้อมูลสารสนเทศที่ได้จะช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาและวางแผนการดำเนินงานให้มีความชัดเจนและเหมาะสม ผู้วิจัยจึงเสนอแนะในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากการวิเคราะห์กระบวนการ ปัญหา อุปสรรคในการจัดการดำเนินงานของสถานศึกษาในองค์ประกอบต่างๆ พบว่า การดำเนินงานตามแผนนโยบายเรียนฟรี 15 ปีของสถานศึกษามีผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานศึกษาหลายฝ่ายทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการภาคี 4 ฝ่าย ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการทำงานเหมือนกันแต่ในบางกิจกรรมคณะกรรมการไม่สามารถมาเข้าร่วมการดำเนินงานได้เนื่องจากมีภาระงานอื่นๆ ส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษาอาจมีปัญหาล่าช้าได้ โดยอาจจะลดจำนวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน และเพิ่มความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการดำเนินงานให้มากขึ้น

2. จากการศึกษานโยบาย วิเคราะห์กระบวนการ ปัญหาอุปสรรค พบว่า การกำหนดรายชื่อนักเรียนเรียนตามบัญชีรายชื่อนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการสร้างข้อจำกัดในการเลือกใช้นักเรียนของอาจารย์ โดยเพิ่มความยืดหยุ่นในการคัดเลือกนักเรียนจากแหล่งต่างๆ ตามความเหมาะสมของอาจารย์ประจำวิชา ในแต่ละสถานศึกษา

3. จากการศึกษานโยบาย วิเคราะห์กระบวนการ ปัญหาอุปสรรค พบว่า นโยบายกำหนดให้สถานศึกษาให้บริการ ICT/ คอมพิวเตอร์แก่นักเรียนเพิ่มเติมจากการเรียนคอมพิวเตอร์พื้นฐานตามหลักสูตรปกติ เช่น ให้บริการสืบค้นความรู้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยกำหนดให้ดำเนินกิจกรรมดังกล่าว 40 ชั่วโมง/ปี/คน ซึ่งจากการวิจัยสถานศึกษาได้มีการให้บริการ ICT/ คอมพิวเตอร์แก่นักเรียนเพื่อค้นคว้าหาความรู้นอกเวลาเรียน และในกิจกรรมชุมนุม สำหรับนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาเรียนเกี่ยวกับส่วนประกอบของคอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยมีทางเลือกที่หลากหลายในการนำเงินค่าบริการสารสนเทศ/ ICT มาใช้ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน เช่น การให้บริการสารสนเทศ/ ICT ในระดับก่อนประถมศึกษาควรเป็นการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. จากการวิเคราะห์กระบวนการ ปัญหา อุปสรรคในการจัดการดำเนินงานของสถานศึกษาในองค์ประกอบต่างๆ พบว่า ในช่วงแรกของการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี มีการร้องเรียนของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดระบบยืมคืนหนังสือเรียน โดยสถานศึกษาไม่อนุญาตให้นักเรียนนำหนังสือเรียนกลับบ้าน เนื่องจากสถานศึกษาไม่มีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการ ยืมคืนหนังสือเรียน ในกรณีนี้ น่าจะมีการชี้แจงนโยบายกับผู้ปฏิบัติโดยการจัดประชุมชี้แจงผู้มีส่วนรับ

นโยบายไปปฏิบัติทั้งในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอาจจัดศูนย์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรีกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. ตัวบ่งชี้และเกณฑ์ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นตัวบ่งชี้และเกณฑ์ที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษา ซึ่งดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปีของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการประเมินใน 8 องค์ประกอบ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการนำตัวบ่งชี้และเกณฑ์ที่ได้ไปใช้ในการประเมิน เพื่อให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อนำไปปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ในทางปฏิบัติสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสามารถนำตัวบ่งชี้และเกณฑ์ในการประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษาไปปรับปรุงเพื่อใช้ในการประเมินกระบวนการดำเนินงานของสถานศึกษาได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา รวมไปถึงการปรับลดข้อคำถามของเครื่องมือในแบบประเมินให้น้อยลงตามความเหมาะสม

3. จากข้อค้นพบเกี่ยวกับกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติในสถานศึกษาพบว่า สถานศึกษาไม่มีการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานภายในสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปี สถานศึกษาน่าจะมีการพัฒนาระบบการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรี 15 ปี (ระบบควบคุมภายในสถานศึกษา) โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบ การติดตามและตรวจสอบ

4. ข้อค้นพบเกี่ยวกับกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติในสถานศึกษาพบว่า สถานศึกษาขนาดเล็กจะมีปัญหาในการสั่งซื้อหนังสือเรียนจากร้านค้าหรือผู้ประกอบการ สำนักพิมพ์ อาจเพราะมียอดการสั่งซื้อหนังสือเรียนน้อย ผู้ประกอบการจึงให้ความสำคัญกับสถานศึกษาที่มีปริมาณการสั่งซื้อสูงกว่า สถานศึกษาขนาดเล็กอาจมีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการจัดซื้อหนังสือเรียนร่วมกัน

5. จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถานศึกษาพบว่า สถานศึกษาบางแห่งมีความพร้อมทางปัจจัยในการดำเนินการเป็นอย่างดี การได้รับงบประมาณจากนโยบายเรียนฟรี 15 ปีจึงเป็นการเพิ่มความพร้อมในการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อให้งบประมาณที่ได้รับจัดสรรเกิดประโยชน์สูงสุดทางการศึกษา น่าจะมีหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่มีความเข้าใจในระบบการดำเนินงานของสถานศึกษาตรวจสอบการใช้งบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากนโยบายเรียนฟรี 15 ปี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของสถานศึกษาในการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติ ทำให้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติในสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น ควรมีการศึกษาการนำนโยบายเรียนฟรีไปปฏิบัติในสถานศึกษาสังกัดอื่นๆ ที่มีลักษณะขององค์กรแตกต่างกัน เช่น สถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เป็นต้น จะทำให้ได้สารสนเทศที่หลากหลายในการดำเนินงาน และสามารถปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานตามแนวนโยบายเรียนฟรีได้

2. การนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษาควรมีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษาในสถานศึกษาที่อยู่ห่างไกลในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการบริหารจัดการการศึกษาให้กับสถานศึกษา เพื่อเป็นการยกระดับการศึกษาให้เท่าเทียมกัน

3. ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินงานตามนโยบายเรียนฟรี อยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเพราะการดำเนินงานตามนโยบายไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง ควรมีการศึกษาความต้องการจำเป็นของประชาชนในด้านของการจัดการศึกษาในประเทศไทย เพื่อที่จะได้นำไปใช้เป็นสารสนเทศในการจัดการศึกษา

4. การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินกระบวนการนำนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ไปปฏิบัติในสถานศึกษา เพื่อศึกษากระบวนการ ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานของสถานศึกษา เนื่องจากนโยบายเรียนฟรี 15 ปีเป็นนโยบายที่มีการดำเนินการต่อเนื่องและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเทศไทย ควรมีการศึกษาลำเร็จในภาพรวมของนโยบายเพื่อนำสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงรูปแบบแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาของชาติต่อไป